
Youth Partnership

Partnership between the European Commission
and the Council of Europe in the field of youth

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Valsts informatīvā lapa par jaunatnes politiku Latvijā

Atjaunināta 2014. gada decembrī
Atjauninājumus veicis Gints Klāsons (SIA „Excolo Latvia“)

SATURS

1. VALSTS JAUNATNES POLITIKAS KONTEKSTS UN PRINCIPI	2
1.1. VALSTS JAUNATNES POLITIKAS KONTEKSTS	2
1.2. VALSTS JAUNATNES POLITIKAS PRINCIPI.....	3
2. STATISTIKA PAR JAUNIEŠIEM.....	4
3. IESAISTĪTĀS PUSES UN STRUKTŪRAS	5
3.1. REĢIONU, VIETĒJĀS VAI CITAS VALSTS IESTĀDES	5
3.1.1. VALSTS IESTĀDES	5
3.1.2. REĢIONĀLĀS IESTĀDES AR KOMPETENCI JAUNATNES LIETĀS	6
3.1.3. PAŠVALDĪBU IESTĀDES AR KOMPETENCI JAUNATNES LIETĀS.....	6
3.2. SOCIĀLĀS PALĪDZĪBAS PAKALPOJUMI JAUNIEŠIEM (VALSTS UN/VAI NEVALSTISKĀS PUSES)	8
3.3. NEVALSTISKĀS PUSES/STRUKTŪRAS UN JAUNATNES DIENESTI AR KOMPETENCI JAUNATNES LIETĀS.....	9
3.3.1. JAUNATNES PADOMES	9
3.3.2. JAUNATNES NVO	10
3.4. VALSTS TĪKLS(-I) ZINĀŠANĀM PAR JAUNATNI, KAS APVIENO VISAS ŠAJĀ JOMĀ IESAISTĪTĀS PUSES (POLITIKAS VEIDOTĀJUS, PĒTNIEKUS, JAUNIEŠUS UN VIŅU ORGANIZĀCIJAS, NVO).....	11
4. TIESĪBU AKTI	11
5. VALSTS POLITIKAS PROGRAMMAS JAUNATNES JOMĀ.....	12
6. BUDŽETS/JAUNIEŠIEM PAREDZĒTIE VALSTS IZDEVUMI	13
7. JAUNATNES POLITIKAS EIROPAS DIMENSIJA.....	13
7.1. EIROPAS PADOME.....	13
7.2. EIROPAS SAVIENĪBA	13
7.2.1. PROGRAMMAS “JAUNATNE DARBĪBĀ” ĪSTENOŠANA	14
7.2.2. ES JAUNATNES STRATĒGIJAS (2010–2008) PĀRRAUDZĪBA VALSTS LĪMENĪ.....	14
8. CITI INFORMĀCIJAS AVOTI PAR JAUNATNES POLITIKU LATVIJĀ	14

1. Valsts jaunatnes politikas konteksts un principi

1.1. Valsts jaunatnes politikas konteksts

Latvijas jaunatnes politikas izstrāde ir jāvērtē, ņemot vērā sociālpolitiskās problēmas, kas saistītas ar pārmaiņām Latvijā pēdējos gados. Kopš deviņpadsmitā gadsimta deviņdesmito gadu vidus Latvijas jaunatnes politika līdzīgi daudzām citām politikas jomām sāka attīstīties kā politika tradicionālo interešu krustpunktā. Tas, ka Latvijas jaunatnes politika bija nonākusi krustcelēs, izpaudās gan institucionālā ziņā, gan arī pēc būtības. Piemēram, no vienas puses, nodarbības strukturētai brīvā laika pavadīšanai (t. i., „vaļasprieku un interešu izglītība“) acīmredzami turpināja pastāvēt kā svarīgs jaunatnes politikas elements tāpat, kā tas bija agrāko komunistisko jaunatnes vadīšanas struktūru laikā. No otras puses, starptautiskā sadarbība un konsultācijas jaunatnes politikas izstrādē un darbā ar jaunatni ieviesa jaunas koncepcijas Latvijas kontekstā. To vidū bija izmaiņas pilsoniskajā sabiedrībā, kas atviegloja līdzdalību, dibinot NVO, veicinot autonomiju un izglītības un apmācības neformālas metodes.

Līdz šai dienai šīs divas jaunatnes politikas sejas pārstāv Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs, kuru 1996. gadā dibināja Izglītības un zinātnes ministrija, no vienas puses, un Latvijas Jaunatnes padome (dibināta 1992. gadā) kopā ar saistītajām NVO, no otras puses. Šīm divām pusēm, kuras sākumā konkurēja, bet pēc tam papildināja viena otru, tagad ir kopīgs mērķis iesaistīt jauniešus brīvprātīgās un radošās ārpuskolas nodarbībās un citos aktīvas jauniešu līdzdalības veidos. Tā kā Latvijas jaunatnes politikā šīm organizācijām ir atšķirīga vēsture un statuss (arī finansējuma ziņā), to pieejas un prioritātes arī ir atšķirīgas. Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs galvenokārt pievēršas dažādiem vaļasprieka izglītības veidiem. Turpretim Latvijas Jaunatnes padomei kopā ar galvenajām jaunatnes organizācijām, ir vispirms reprezentatīvas, koordinēšanas un konsultatīvas funkcijas, un tā ir kļuvusi par nozīmīgu dzinēj spēku jaunatnes tiesību aktu reformēšanas procesā.

Izglītības augstais statuss Latvijā atspoguļojas daudzos dažādos veidos. Pirmkārt, obligātā izglītība tika pagarināta līdz 11 gadiem, tagad ietverot divu gadu ilgu pirmsskolas izglītību. Otrkārt, pieaugošais vidusskolas skolēnu skaits liecina par vispārējiem centieniem iegūt labāku izglītību, kā arī nepārprotami atspoguļo arodizglītības un profesionālās izglītības programmu diezgan slikto reputāciju. Šī tendence rada lielas bažas Latvijas iestādēs, un mēģinājumi sistemātiski paredzēt darba tirgus procesus, lai panāktu [izglītības] atbilstību darba tirgum, vēl ir agrīnā stadijā. Treškārt, iestāšanās augstākajās mācību iestādēs, īpaši jau bakalaura un maģistra līmenī, jauniešu vidū ir kļuvusi par izplatītu veidu, kā atlikt karjeras lēmumu pieņemšanu uz vēlāku laiku un izvairīties no iesaistīšanās darba tirgū, kas līdz pēdējam laikam ir bijis raksturīgs jaunatnei Latvijā pārejas periodā. Tomēr doktorantūras studiju popularitāte ir ļoti zema, un iestādēm sāk rasties problēmas, lai nodrošinātu pēctecību akadēmisko aprindu vidū. Ceturtkārt, izglītības reforma ir Latvijas mazākumtautību politikas galvenā problēma. 2004. gada skolu reformas gaitā tika ieviesta plaša obligātā apmācība latviešu valodā mazākumtautību skolās, kurās lielākoties mācās krievu tautības jaunieši. Šādā veidā vēl vairāk tiek samazināta jo īpaši krievu valodas nozīme, kaut arī ekonomikas jomā, kā arī ikdienā tai ir liela nozīme. Piektkārt, Latvijā pastāv stipra un ļoti laba vaļasprieku un interešu izglītības tradīcija, kas lielai jauniešu daļai sniedz jēgpilnu ārpuskolas nodarbību iespējas.

Lai gan pēdējo gadu laikā Latvijas darba tirgus ir atveseļojies, bezdarbs joprojām ir galvenā problēma, kas skar jauniešus. Reģionālās atšķirības pastāv un turpina padziļināt sociālo nevienlīdzību. Jaunu sieviešu līdzdalību darba tirgū bez tam vēl ietekmē būtisku bērnu aprūpes un pirmsskolas iestāžu trūkums, kā arī lielais bezdarbs sieviešu vidū pēc dzemdību

atvaļinājuma. Latvijas nodarbinātības aģentūrām ir vasaras nodarbinātības programma bērniem un jauniešiem no 13 gadu vecuma.

Latvija rīkojas saskaņā ar stratēģiju, kas paredz uzlabot medicīnas pakalpojumu atbilstību jaunatnes vajadzībām, nosakot pakalpojumu pieejamību un to sniegšanu atbilstoši jauniešu vajadzībām tādā vidē, kur veselības aprūpes pakalpojumiem tiek pievērsta salīdzinoši maza nozīme. Pagaidām ir izveidoti ļoti nedaudzi bērnu un jauniešu veselības centri, kuros jauniešiem tiek piedāvātas īpašas konsultācijas dažādos jautājumos.

Pašlaik pieejamie jauniešu līdzdalības veidi, piemēram, pašpārvaldes, kas ir populāras daudzās skolās, nodrošina vērtīgas iespējas jaunatnei ar atbildības sajūtu iesaistīties [procesos]. Tomēr to statuss ir neskaidrs; piemēram, vai tādējādi jaunieši mācās pilsoniskumu vai apgūst līdera prasmes. Lai nākotnē panāktu veiksmīgu jaunatnes līdzdalību un pilsoniskumu, būs ļoti svarīgi paplašināt internetā un iestādēs pieejamo informāciju, kas jauniešiem varētu būt ļoti svarīga.

Ar jaunatni saistīto jautājumu izpēte, apmācība darbam ar jaunatni un šā darba profesionalizācija, labas prakses izplatīšana un starptautiskā sadarbība un apmaiņa ir līdzekļi, lai uzlabotu jaunatnes politikas reflektējošo dimensiju, kam Latvijas jaunatnes politikas izstrādē līdz šim ir bijusi piešķirta pārāk maza nozīme. Starptautisko sadarbību Latvijas jaunatnes politikā galvenokārt nosaka ģeogrāfiskie, kultūras un vēstures kritēriji, lai gan būtu vēlami papildu kritēriji attiecībā uz būtiskām tēmām.

1.2. Valsts jaunatnes politikas principi

Jaunatnes politikas galvenais mērķis Latvijā ir uzlabot dzīves kvalitāti jauniešiem, t. i., cilvēkiem no 13 līdz 15 gadiem, veicinot viņu izvirzītās iniciatīvas, dalību lēmumu pieņemšanā un sociālajā dzīvē, kā arī atbalstot darbu ar jaunatni un atvieglot bērniem pāreju pieaugušo cilvēku statusā.

Latvijas jaunatnes politikas izstrādes pamatu veido septiņi jaunatnes politikas principi, kurus var sagrupēt atbilstoši trim galvenajām dimensijām. Jaunatnes politiskā pilsoniskuma a) *vertikālā dimensija* sekmē demokrātisku varas sadali, kas veicina konstruktīvu jaunatnes iesaistīšanos lēmumu pieņemšanā un sabiedrības noteikšanā. Šajā dimensijā, saskaņā ar kuru parasti tiek formulēta jaunatnes politikas (šaurā nozīmē) pamatprogramma, būtiska nozīme ir jaunatnes līdzdalībai un informēšanai, kā arī jauniešu interešu ievērošanai. Jaunatnes sociālekonomiskā pilsoniskuma b) *horizontālā dimensija* veicina dažādos apstākļos dzīvojošu jauniešu vienlīdzību. Jauniešu labklājība, iekļaušana un diskriminēšanas aizliegums ir būtiski principi, kas raksturo šo dimensiju, kurā jaunatnes politikas panākumi visvairāk ir atkarīgi no koordinācijas ar saistītajām specializētajām politikām. Jaunatnes politikas c) *reflektējošā dimensija* uzsver to, ka jāņem vērā izmaiņas jauniešu vēlmēs, kā arī labākajā starptautiskajā praksē. Šī dimensija, kas pagaidām Latvijas jaunatnes politikas izstrādē ir tikai viegli iezīmēta, ir turpmāk jāuzlabo, un ir jāņem vērā tādi papildu aspekti kā ar jaunatni saistīto jautājumu izpēte, rezultātu un labāko praktisko risinājumu izplatīšana un profesionalizācija.

Jaunatnes politikas pamatā ir šādi principi:

1. partnerattiecību princips – veicināt jauniešu aktīvu līdzdalību sabiedrības procesos;

2. *informācijas pieejamības princips* – veicināt informācijas sniegšanu jauniešiem atbilstoši viņu vajadzībām un interesēm, jo īpaši tādas informācijas sniegšanu, kas ir nepieciešama aktīvai līdzdalībai visos sabiedrības procesos;

3. *vienlīdzīgu iespēju princips* – nevienu nediskriminējot, nodrošināt visiem jauniešiem iespēju piedalīties visos sabiedrības procesos un būt līdztiesīgiem sabiedrības locekļiem;

4. *jaunatnes interešu ievērošanas princips* – ņemt vērā jauniešu intereses, tiesības un vajadzības, risinot jautājumus, kas saistīti ar jaunatni;

5. *labvēlīgas sociālās un ekonomiskās vides princips* – veicināt tādu sociālo un ekonomisko apstākļu radīšanu, kas visiem jauniešiem sniegtu iespēju būt atzītiem un integrētiem Latvijas sabiedrības locekļiem;

mobilitātes un starptautiskās sadarbības pieejamības princips – nodrošināt iespējas jauniešu mobilitātei, jaunu prasmju un zināšanu apguvei ārpus viņu dzīvesvietas un veicināt citu valstu ieteikumu īstenošanu, apmaiņu ar labiem praktiskajiem risinājumiem un to pielāgošanu Latvijas jaunatnes politikā;

jaunatnes integrācijas veicināšanas princips – sekmēt jaunatnes integrāciju sabiedrībā, tostarp mazākumtautību jauniešu grupu integrāciju, un nodrošināt daudz kultūru dialogu visos jaunatnes politikas plānošanas un īstenošanas posmos.

2. Statistika par jauniešiem

Jauniešu skaits un procentos izteiktā daļa visas pasaules iedzīvotāju vidū Latvijā 2014. gadā ir 291964 jaunieši (vecumā no 13 līdz 15 gadiem), kas veido 15 % no Latvijas kopējā iedzīvotāju skaita.

Datu avots – Centrālā statistikas pārvalde (www.csb.gov.lv).

Jauniešu skaits un procentos izteiktā daļa dalījumā pa dzimumiem iedzīvotāju vidū.

Latvijā ir 150102 vīriešu kārtas jauniešu un 141862 sievietes kārtas jauniešu.

Datu avots – Centrālā statistikas pārvalde (www.csb.gov.lv).

Citi būtiski skaitļi

Piecpadsmit gadu vecumā 61 % no jauniešiem turpina mācības vidusskolās, turpretim 34 % – mācās arodskolās un 5 % jauniešu mācības neturpina.

Viena piektdaļa no visiem darba meklētājiem ir vecumā no 15 līdz 24 gadiem.

Astoņpadsmit gadu vecumā 63% no jauniešiem turpina mācības augstākās izglītības mācību iestādēs, 6% – profesionālās augstākās izglītības mācību iestādēs un 31 % jauniešu mācības neturpina.

Vecuma grupā no 20 līdz 24 gadiem 63 % jauniešu ir ekonomiski aktīvi.

3. Iesaistītās puses un struktūras

3.1. Reģionu, vietējās vai citas valsts iestādes

3.1.1. Valsts iestādes

Par jaunatni atbildīgā ministrija ir Izglītības un zinātnes ministrija

Ministre – Mārīte Seile.

Pilnvaru ilgums – kopš 2014. gada novembra.

Nozares padomniece (sporta nozarē un jaunatnes jomā) – Santa Ozoliņa (santa.ozolina@izm.gov.lv).

Par jaunatnes lietām atbildīgā struktūrvienība ministrijā – Politikas iniciatīvu un attīstības departaments.

Jaunatnes lietu jomā nodarbinātais darbinieku skaits ministrijā – 3 cilvēki.

Par jaunatnes jomu atbildīgais direktors ministrijā – valsts sekretāra vietniece, Politikas iniciatīvu un attīstības departamenta direktore Līga Lejiņa (liga.lejina@izm.gov.lv).

Par jaunatnes politiku atbildīgā jaunatnes departamenta kontaktpersona – Politikas iniciatīvu un attīstības departamenta direktora vietniece jaunatnes lietās Sanda Brūna (sanda.bruna@izm.gov.lv).

Citas valsts līmeņa iestādes, kas ir tieši iesaistītas jaunatnes politikā

Citas ministrijas – Kultūras ministrija, Aizsardzības ministrija, Labklājības ministrija, Veselības ministrija

Biroji – Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra.

Par jaunatnes jautājumiem atbildīgā parlamentārā komisija

Tādas parlamentārās komisijas, kas būtu īpaši atbildīga par jaunatnes jautājumiem, nav, bet par jaunatnes jautājumiem ir atbildīgas vairākas komisijas:

- nosaukums – Eiropas lietu komisija
- priekšsēdētāja vārds – Ojārs Ēriks Kalniņš
- funkcijas un kompetence – izstrādā Latvijas nostātnes starptautiskās sadarbības jomā
- nosaukums – Izglītības, kultūras un zinātnes komisija
- priekšsēdētāja vārds – Jānis Vucāns
- funkcijas un kompetence – atbildīga par izglītības jomu, izvērtē tiesību aktus izglītības jomā

3.1.2. Reģionālās iestādes ar kompetenci jaunatnes lietās

Saskaņā ar Reģionālās attīstības likumu ir piecas plānošanas reģionu attīstības padomes, kuras veido vietējo pašvaldību pārstāvji. Plānošanas reģionu funkcija ir nodrošināt reģionālās attīstības plānošanu, tostarp noteikt reģionu attīstības ilgtermiņa mērķus, uzdevumus un prioritātes, apstiprinot reģionālās plānošanas dokumentus.

Plānošanas reģionu iesaiste jaunatnes politikā ir netieša, un to īsteno ar reģionālo attīstības plānu starpniecību, kuros tiek risināti ne vien jaunatnes politikas jautājumi kopumā, bet aplūkoti arī dažādi jaunatnes politikas virzieni, piemēram, bezdarbs vai izglītība jauniešu vidū.

3.1.3. Pašvaldību iestādes ar kompetenci jaunatnes lietās

Vietējā līmenī galvenās puses, kas iesaistītas jaunatnes politikā, ir pašvaldības un tām pakļautās iestādes, kā arī nozaru ministrijām pakļautās iestādes un to vietējās struktūrvienības.

Viena no vietējo pašvaldību funkcijām ir īstenot darbu ar jaunatni, ņemot vērā jaunatnes politikas galvenos principus un dokumentāciju valsts jaunatnes politikas izstrādes plānošanai. Saskaņā ar Jaunatnes likumu vietējās pašvaldības veic jaunatnes darba plānošanu uz vietas, izstrādājot dokumentāciju par vietējās pašvaldības jaunatnes politiku (piemēram, stratēģiju darbam ar jaunatni); vietējā jaunatne arī piedalās šādu dokumentu izstrādē, rosinot to, kādam jābūt vietējās pašvaldības jaunatnes politikas redzējumam, prioritātēm un uzdevumiem, kas tieši ietekmēs jauniešu ikdienas dzīvi un viņu darbību vietējā pašvaldībā ilgtermiņa perspektīvā.

Līdz 2014. gada sākumam jaunatnes politikas stratēģija ir izstrādāta aptuveni 35 pašvaldībās; 58 pašvaldības vēl nav uzsākušas darbu pie jaunatnes politikas stratēģijas izstrādes, vēl 26 pašvaldības strādā pie stratēģijas darbam ar jaunatni, vai arī jaunatnei veltīta sadaļa ir iekļauta kopīgajā pašvaldības attīstības plānošanas dokumentā.

Katra vietējā pašvaldība veido pati savu institucionālo sistēmu darbam ar jaunatni, izraugoties iestādi vai darbiniekus, kas ir atbildīgi par darbu ar jaunatni. Vietējai pašvaldībai ir ļauts pieņemt darbā speciālistu jaunatnes lietās, izveidot jauniešu centru, jaunatnes lietu konsultatīvo komisiju vai jauniešu domi.

Lai veicinātu to, ka darbs ar jaunatni pašvaldībās tiktu īstenots saskaņā ar valsts ilgtermiņa plānošanas dokumentiem, tika izstrādāti vispārējie kritēriji pašvaldību veiktā jaunatnes darba izvērtēšanai. Tie ir 105 vispārēji kritēriji, kas sagrupēti 10 tematiskās sadaļās, un tos var izmantot, lai izvērtētu pašreizējo stāvokli darbā ar jaunatni. Pašvaldības ir atbildīgas par Jaunatnes likuma grozījumos, ko ierosinājusi Izglītības un zinātnes ministrija, noteikto politikas plānošanas dokumentu izstrādi jaunatnes lietu jomā.

Pašvaldību jaunatnes lietu speciālisti strādā ar jauniešiem un jauniešu iniciatīvu grupām, un jaunatnes organizācijām dažādos darba virzienos: brīvā laika pavadīšana, brīvprātīgais darbs, neformālā izglītība, jauniešu līdzdalības nodrošināšana vietējās pašvaldības administrācijā.

Pašvaldības jaunatnes lietu speciālists ir atbildīgs par šādām galvenajām jomām:

- ar jaunatni saistītu jautājumu risināšana sadarbībā ar jaunatnes organizācijām un jauniešu iniciatīvu grupām;

-
- pašvaldību aģentūru sadarbības veicināšana jaunatnes lietās;
 - informatīvu un izglītojošu darbību organizēšana konkrētās administratīvajās teritorijās, iesaistot pašvaldību darbiniekus, jaunatnes organizācijas, jauniešu iniciatīvu grupas un jaunatni;
 - jauniešu konsultēšana par neformālo izglītību un brīvprātīgo darbu;
 - koordinācijas darbs, lai iesaistītu jauniešus konkrētās administratīvās teritorijas sabiedriskajā dzīvē, un metodoloģiska palīdzība citiem pašvaldības darbiniekiem par jaunatnes jautājumiem;
 - ierosinājumu izteikšana Izglītības un zinātnes ministrijai par to, kā uzlabot valsts jaunatnes politiku, kā arī pašvaldībām par jaunatnes politikas koordinēšanu un īstenošanu;
 - dalība reģionālo un nacionālo projektu un programmu izstrādāšanā darbam ar jaunatni, to īstenošanā un koordinēšanā;
 - bērnu un jauniešu nometņu darba veicināšana;
 - starptautiskās sadarbības koordinēšana jaunatnes politikā.

Lai noteiktu to personu juridisko statusu, kas īsteno pašvaldības darbu ar jauniešiem, tika izveidots jaunatnes lietu speciālista profesijas standarts, ko pieņēma 2008. gada 21. maijā un 2009. gada 20. janvārī iekļāva profesiju klasifikatorā.

2013. gadā pašvaldībās strādāja 109 personas, kas bija atbildīgas par jaunatni vietējā līmenī. Lai nodrošinātu, ka darbs ar jaunatni tiek veikts kvalitatīvi, Izglītības un zinātnes ministrija ik gadu organizē mācības jaunatnes lietu speciālistiem un pieredzes apmaiņas seminārus jauniešu centru vadītājiem un darbiniekiem.

Jauniešu centrs ir vieta, kurā jauniešiem ar dažādām interesēm un dzīves pieredzi ir pieejama draudzīga, atvērta un atbalstoša vide. Centra mērķis ir radīt jauniešiem iespēju pulcēties, plānot vērtīgas laika pavadīšanas iespējas, saņemt informāciju atbilstoši savām vajadzībām un interesēm, saņemt atbalstu projektu veidošanā un īstenošanā. Jauniešu centri sadarbojas ar dažādām personām, kas iesaistītas jaunatnes politikas īstenošanas procesā (dažādām pašvaldību iestādēm, jaunatnes organizācijām, kā arī valsts administratīvajām iestādēm). Latvijā kopumā ir 97 jauniešu centri.

Jauniešu centru galvenie uzdevumi ir šādi:

- nodrošināt jauniešiem iespējas lietderīgi pavadīt brīvo laiku;
- veicināt jauniešu zināšanu un prasmju attīstību ārpus formālās un vaļasprieku izglītības, īstenojot dažādas neformālās izglītības programmas, projektus un darbības;
- radīt labvēlīgus apstākļus jauniešu intelektuālo un radošo spēju attīstībai;
- veicināt jauniešu līdzdalību jaunatnes organizācijās, jauniešu iniciatīvu grupās un brīvprātīgajā darbā;

-
- nodrošināt jauniešu piekļūvi informācijai, kas atbilst viņu interesēm un vajadzībām;
 - veicināt sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu iekļaušanu vienaudžu vidē jauniešu centra pasākumos;
 - veicināt starpkultūru dialogu jaunatnes mērķauditorijā;
 - nodrošināt individuālas vai grupu konsultācijas jauniešiem par viņiem aktuālām tēmām;
 - veicināt jauniešu dalību vietēja, reģiona, valsts un starptautiska mēroga jaunatnes pasākumos, projektos un programmās utt.

Jaunatnes lietu konsultatīvās komisijas ir iestādes, ko pašvaldības dibina ar īpašu nolūku, lai īstenotu jaunatnes politiku un organizētu darbu ar jauniešiem. Lielākoties šo komisiju uzdevumi ir analizēt, izvērtēt un formulēt priekšlikumus par jaunatnes politiku, kā arī strādāt pie stratēģijas un tās īstenošanas pašvaldībā. Komisiju mērķis ir panākt sadarbību un interešu koordināciju starp pašvaldības un valsts iestādēm, izglītības iestādēm, uzņēmumiem un jaunatnes nevalstiskajām organizācijām, lai veidotu orientētu ilgtermiņa jaunatnes politiku un panāktu tās ieviešanu pašvaldībā. Padomes locekļi parasti ir pašvaldības un jaunatnes organizāciju pārstāvji, dažreiz arī jauniešu iniciatīvu grupu pārstāvji.

3.2. Sociālās palīdzības pakalpojumi jauniešiem (valsts un/vai nevalstiskās puses)

Latvijā vairākas nozaru ministrijas savas kompetences ietvaros nodrošina labklājības un sociālos pakalpojumus jauniešiem ar attiecīgu aģentūru un iestāžu starpniecību; galvenās iesaistītās puses un to kompetence ir šāda:

- Labklājības ministrija veido jauniešiem labvēlīgu valsts politiku sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā, pārrauga tās īstenošanu un nodrošina atbalstu jauniešiem bezdarbniekiem un darba meklētājiem, organizējot aktīvās nodarbinātības pasākumus;
- Tieslietu ministrija ir valsts vadošā administratīvā iestāde tiesību jautājumu jomā. Tā koordinē sabiedriskos reģistrus, valsts politiku soda sankciju sistēmas jomā un kriminālsodus un to piemērošanu. Valsts probācijas dienests ir pakļauts Tieslietu ministrijai un organizē piespiedu darbus un sabiedriskos darbus nepilngadīgajiem, kā arī sniedz palīdzību jauniešiem pēc soda izciešanas.
- Veselības ministrija organizē veselības aprūpi jauniešiem, veicinot jauniešiem labvēlīgu veselības aprūpes pakalpojumu attīstību.

Ir daudzas reģionālas un vietējas nozīmes struktūras, kas sniedz dažādus sociālos un labklājības pakalpojumus sabiedrībai kopumā; ir arī tādas, kas sniedz pakalpojumus īpaši jauniešiem, un ir daudz dažādu valsts programmu, kas paredzētas jauniešiem, saņemot vispārējos pakalpojumus. Piemēram, Latvijā ir divi veselības aprūpes centri (viens Dobeles pilsētā, otrs – Ogrē), kas paredzēti tikai jauniešu mērķgrupai un sniedz jauniešiem informāciju par seksuālo un reproduktīvo veselību, nodrošinot nodarbības atmosfērā, kurā var brīvi diskutēt un saņemt atbildes uz jautājumiem.

Visus sociālos un labklājības pabalstus, kas tiek saņemti naudā, nodrošina Labklājības ministrijas pakļautībā esošā Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, kas izpilda valsts pārvaldes funkciju sociālās apdrošināšanas un sociālo pakalpojumu jomā.

Bērnu aprūpes iestādes ir sociālo dienestu iestādes, kas sniedz pakalpojumus personām, kuras sava veselības stāvokļa dēļ nespēj par sevi rūpēties pašas, un nodrošina patvērumu, pilnu aprūpi un sociālo rehabilitāciju bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem.

Bērnu aprūpes iestādes un dienas centri ir paredzēti bērniem līdz 18 gadu vecumam bez vecāku gādības vai šādiem pašiem bērniem līdz 24 gadu vecumam, ja viņi turpina mācības; šobrīd Latvijā ir 58 dažādas iestādes:

- 5 valsts bērnu sociālās aprūpes centri;
- 3 specializēti valsts bērnu aprūpes centri bērniem ar smagām psihiskām novirzēm;
- 37 pašvaldību bērnu sociālās aprūpes centri;
- 4 ģimenes bāreņu nami;
- 9 NVO bāreņu nami.

Bērnu un jauniešu izglītības un veselības centri ir iestādes, kas radītas tādu veselības pakalpojumu sniegšanai, kas ir jauniešiem labvēlīgi. Centru galvenie mērķi ir veicināt veselīgu dzīvesveidu un sniegt konsultācijas saistībā ar veselību. Centri darbojas trijos galvenajos virzienos:

- izglītība – dažāda veida formāli un neformāli izglītojoši pakalpojumi par veselības jautājumiem, ko sniedz grupām;
- individuālas konsultācijas – ar fizisko un psihisko veselību saistītas individuālas konsultācijas klātienē un neklātienē;
- izklaidējošu un izglītojošu pasākumu organizēšana par dažādām ar veselību saistītām tēmām.

3.3. Nevalstiskās puses/struktūras un jaunatnes dienesti ar kompetenci jaunatnes lietās

3.3.1. Jaunatnes padomes

Latvijas Jaunatnes padomi tika nodibināta 1992. gadā kā jaunatnes sabiedriskā organizācija, kuras biedri ir jaunatnes organizācijas un jaunatnes organizāciju apvienības. 2012. gadā tā apvienoja 35 organizācijas. Latvijas Jaunatnes padomes biedri nosaka un mēģina risināt daudzus ar jauniešiem saistītus jautājumus un ļauj organizācijām, kas ir tās biedri, iesaistīties jauniešu vajadzību risināšanā un izaugsmes lietās, nodrošinot informācijas plūsmu un savu atbalstu.

Latvijas Jaunatnes padome nodrošina informāciju sabiedrībai un veicina jauniešu pilsonisko iesaistīšanos, stimulē viņus iekļauties jaunatnes organizācijās, neformālās izglītības pasākumos un atbalsta jaunatnes organizācijas. Tās uzdevumos ietilpst pārstāvēt jauniešu intereses Latvijā un starptautiskajās institūcijās, kā arī apkopot jauniešu uzskatus, izpētīt iespējas un to, kam jaunieši dod priekšroku dažādos Latvijas reģionos, kā arī palīdzēt tiem īstenot dažādās jaunatnes iniciatīvas. Piemēram, Latvijas Jaunatnes padomes uzdevums ir veicināt jaunatnes organizācijas, to attīstību un vispusēju sadarbību, motivēt jauniešus iesaistīties.

Turklāt Latvijas Jaunatnes padome sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju un citām ieinteresētajām pusēm nodrošina Eiropas Komisijas strukturētā dialoga īstenošanu Latvijā, rīkojot valsts līmeņa apspriešanos ar jauniešiem par prioritātēm jaunatnes jomā, kas izvirzītas trīs Eiropas Padomes dalībvalstu prezidentūru gaitā. Latvijas Jaunatnes padome vada Eiropas Komisijas strukturētā dialoga valsts darba grupu.

Jomas, kurās darbojas Latvijas Jaunatnes padome, ir šādas:

- interešu aizstāvība;
- ārlietas un sadarbība attīstības jomā;
- informācija un jaunatnes organizāciju noteikšana;
- Latvijas Jaunatnes padomes attīstība un sadarbība;
- jaunu organizāciju veidošana.

Turklāt Latvijas Jaunatnes padome ir Eiropas Jaunatnes foruma dalīborganizācija un tādu Latvijas organizāciju dalīborganizācija kā Latvijas Pilsoniskā alianse un Latvijas Platforma attīstības sadarbībai.

Tīmekļa vietne – <http://www.ljp.lv>.

Kontaktpersona – prezidente Karīna Vītiņa (ljp@ljp.lv).

Jo īpaši pilsētās ir nodibinātas *jauniešu reģionālās un pašvaldību domes*, kas bieži vien darbojas ciešā sadarbībā ar vietējo pašvaldību. To struktūra, dalībnieki un uzdevumi katrā atsevišķajā gadījumā, atbilstoši vietējām vajadzībām, var atšķirties. Piemēram, viena no lielākajām pašvaldību jaunatnes domēm ir Rīgas Skolēnu dome, kas savu biedru vidū apvieno visas Rīgas skolēnu padomes un iesaista Rīgas pilsētā aktīvās jaunatnes organizācijas. Tās galvenie uzdevumi ir strādāt ar skolēnu padomēm Rīgā, atbalstīt jauniešus un piedalīties pašvaldības jaunatnes darba plānošanā un īstenošanā.

Saskaņā ar Izglītības likumu *skolēnu padomes* var dibināt jebkurā vispārējās izglītības iestādē; tās darbojas kā neatkarīgas skolēnu institūcijas, kas piedalās izglītības iestādes darbā. To mērķis ir saskaņot skolēnu un izglītības iestādes administrācijas intereses, lai panāktu skolēnu aktīvu dalību izglītības darbā. Skolēnu padomju darbību atbalsta pašvaldības jaunatnes lietu speciālists un Valsts jaunatnes iniciatīvu centrs. Saskaņā ar 2007. gadā veikto pētījumu (Jauniešu sociālās un politiskās darbības izpēte Latvijā, pieejams tiešsaistē –

http://izm.izm.gov.lv/upload_file/jaunatne/petijumi/Jauniesu_socialas_un_politiskas_darbibas_izpete_Latvija.pdf), skolēnu padomju darbā ir iesaistīti ap 13 % jauniešu.

Līdzīgi skolēnu padomēm saskaņā ar Augstskolu likumu ikvienā augstākās izglītības iestādē tiek dibinātas studentu padome kā vēlēta, neatkarīga institūcija, kas pārstāv studentu intereses un tiesības attiecīgajā augstākās izglītības iestādē vai citās sabiedriskajās iestādēs.

3.3.2. Jaunatnes NVO

Saskaņā ar Jaunatnes likumu jaunatnes organizācija ir Biedrību un nodibinājumu reģistrā reģistrēta un jaunatnes organizāciju sarakstā ierakstīta biedrība, kurā reģistrē organizācijas, kas atbilst vairākiem likumā noteiktiem kritērijiem: 1) viens no biedrības statūtos noteiktajiem darbības mērķiem ir veicināt jauniešu iniciatīvas un līdzdalību lēmumu pieņemšanā un

sabiedriskajā dzīvē; 2) biedrība veic darbu ar jaunatni, un biedrības statūtos noteiktie darbības uzdevumi atbilst vismaz trim likuma 2.1. panta trešajā daļā noteiktajiem pamatuzdevumiem; 3) biedrībā vismaz divas trešdaļas biedru ir bērni un jaunieši, vai arī ir vairākas biedrības, kurās kopā vismaz divas trešdaļas biedru ir bērni un jaunieši, un 4) biedrības valdē ir nodrošināta jauniešu līdzdalība, un šīs līdzdalības kārtība noteikta biedrības statūtos.

Līdz šim 21 organizācija, kas atbilst šiem kritērijiem, ir oficiāli reģistrēta Latvijas jaunatnes organizāciju sarakstā – „Latvijas Mazpulki“, „Jaunatne smaidam“, „Mums pieder pasaule“, „Creativus“, jaunatnes organizāciju apvienība „IMKA Latvija“, „Radošu efektu darbnīca (RED)“, „Latvijas Skautu un gaidu centrālā organizācija“, „Latgales jauniešu sadarbības tīkls“, kultūras un izglītības studija „Talantu pilsēta“, radošā apvienība jauniešiem „Trepes“, Latvijas jauniešu organizācija „Tellus” u.c. Pilnu organizāciju sarakstu var atrast vietnē <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/jaunatne/8049.html>.

Gandrīz visas aktīvās jaunatnes organizācijas, kas piedalās jaunatnes politikas plānošanas procesā, ir Latvijas Jaunatnes padomes dalīborganizācijas.

3.4. Valsts tīkls(-i) zināšanām par jaunatni, kas apvieno visas šajā jomā iesaistītās puses (politikas veidotājus, pētniekus, jauniešus un viņu organizācijas, NVO)

Kopš 2010. gada ir izveidots jaunatnes informācijas tīkls, kurā iesaistītas dažādas ieinteresētās puses valsts (valsts iestādes), reģionālajā (pašvaldības) un vietējā (vietējā sabiedrība, NVO) līmenī, lai nodrošinātu būtisku un aktualizētu informāciju visiem jauniešiem, kā arī paaugstinātu sabiedrības izpratni par jaunatnes darba nozīmi un vajadzību. Šis tīkls elektroniskā veidā bāzējas jaunatnes lietu portālā www.jaunatneslietas.lv.

4. Tiesību akti

Konstitūcijas panti, kas tieši attiecas uz jaunatni

Konstitūcijā nav pantu, kas tieši attiektos uz jaunatnes jomu.

Valsts tiesību akti par jaunatni

Jaunatnes likumu pieņēma Latvijas Republikas Parlaments, un tas stājās spēkā 2009. gada 1. janvārī. Jaunatnes likuma mērķis ir uzlabot jauniešu dzīves kvalitāti, veicinot viņu izvirzītās iniciatīvas, līdzdalību lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, kā ar atbalstot darbu ar jaunatni. Jaunatnes likumā ir noteiktas personas, kas iesaistītas jaunatnes politikas īstenošanā, un viņu kompetence jaunatnes politikas jomā, jauniešu līdzdalība jaunatnes politikas izstrādāšanā un īstenošanā, kā arī pamatprincipi jaunatnes iniciatīvu finansēšanai, līdzdalībai lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, kā arī jaunatnes darbam.

Pamatojoties uz Jaunatnes likumu, tika pieņemti trīs pakārtoti tiesību akti:

1) jaunatnes konsultatīvās padomes nolikums, kas nosaka jaunatnes konsultatīvās padomes darbu;

2) noteikumi par jaunatnes lietu speciālistu apmācības kārtību, kas nosaka apmācības sistēmu – vajadzīgās prasmes, kompetences un zināšanas, lai strādātu par jaunatnes darba speciālistu atbilstoši profesijas standartam;

3) noteikumi par kārtību, kādā piešķir valsts budžeta finansējumu, kas paredzēts jauniešu iniciatīvas un līdzdalības veicināšanai lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, darbam ar jaunatni un jaunatnes organizāciju darbības atbalstam, ar kuriem nosaka atklāta projektu konkursa procedūras finansiālā atbalsta saņemšanai no valsts budžeta šādiem mērķiem:

- jaunatnes organizācijām finansējuma saņemšanai projektiem, kuru mērķis ir jauniešu iniciatīvas un līdzdalības veicināšana lēmumu pieņemšanā un sabiedriskajā dzīvē, kā arī projektiem, kas veltīti darbam ar jaunatni;
- vietējām pašvaldībām un biedrībām vai nodibinājumiem finansējuma saņemšanai projektiem, kas pievēršas darbam ar jaunatni;
- jaunatnes organizācijām to darbības operatīvajam atbalstam.

Reģionālie un pašvaldību tiesību akti par jaunatni

Saskaņā ar Likumu par pašvaldībām ar pašvaldību saistošajiem tiesību aktiem var noteikt administratīvo kārtību pašvaldībā vai citus ierobežojumus un noteikumus, kas attiecas uz dažādām jomām, ieskaitot jaunatnes jomu.

Līdz šim nav pieejama apkopota informācija par konkrētiem šādu saistošu tiesību aktu piemēriem.

5. Valsts politikas programmas jaunatnes jomā

Valsts programmas jaunatnes jomā

Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009.–2018. gadam tika izstrādātas kā ilgtermiņa politikas plānošanas dokuments 10 gadiem ar mērķi panākt saskaņotu jaunatnes politikas īstenošanu un koordināciju un noteikt prioritāros darbības virzienus un politiku, veidojot redzējumu par attīstību attiecībā uz jauniešu dzīves kvalitāti un jaunatnes politiku. Pamatnostādnēs ir noteiktas jaunatnes politikas galvenās problēmas, kā arī galvenie darbības virzieni un darbības rezultāti desmit gadiem jaunatnes politikas jomā.

Starpposma novērtēšanā par Jaunatnes politikas pamatnostādnēm 2009.–2018. gadam, ko veica 2013. gadā, dokumenta struktūrā un saturā tika noteikti būtiski trūkumi, tāpēc tika pieņemts lēmums izstrādāt jaunu vidēja posma jaunatnes politikas plānošanas dokumentu, kurā šie atklātie trūkumi tiktu novērsti un jaunatnes politika tiktu integrēta ar ES līmeņa dokumentiem, kā arī valsts attīstības plānošanas dokumentiem. Plānošanas dokumenta izstrādei ir izveidota darba grupa, kurā ir eksperti no dažādām valsts un pašvaldības iestādēm, kā arī no nevalstiskā sektora. Sagaidāms, ka jaunās Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam tiks apstiprinātas 2015. gada pirmajā pusē.

Rīcības plāni, t.i., oficiālās stratēģijas

Ik gadu Izglītības un zinātnes ministrija izstrādā gada programmu, kurā ir konkrēti pasākumi un darbības jaunatnes politikas īstenošanai saskaņā ar Jaunatnes politikas pamatnostādnēm 2009.–2018. gadam. Pamatojoties uz gada programmu, no valsts budžeta tiek piešķirts finansējums jaunatnes politikas īstenošanai.

Programmas un darbības konkrētām mērķgrupām

Katra iestāde savas kompetences jomā izstrādā gada darba programmas projektu, kurā ir paredzētas darbības īpašām mērķgrupām, tostarp konkrētām jauniešu grupām, piemēram, narkotiku lietotājiem, jauniešiem bezdarbniekiem utt.

6. Budžets/jauniešiem paredzētie valsts izdevumi

Valsts līmenis

Saskaņā ar 2014. gada budžetu jaunatnes jomai asignētie valsts izdevumi bija 330520 EUR. Tiešās asinācijās attiecās uz šādiem jaunatnes politikas pasākumiem:

- darbs ar jaunatni pašvaldībās – 154930 EUR;
- jaunatnes sociālā iekļaušana – 76692 EUR;
- atbalsts jaunatnes organizācijām un dažādām jaunatnes iniciatīvām – 73144 EUR;
- informatīvais atbalsts un pētījumi jaunatnes jomā – 5692 EUR;
- starptautiskā sadarbība – 20062 EUR.

Pēdējo trīs gadu laikā budžeta asinējumi jaunatnes jomai ir pakāpeniski palielinājušies: 2012. gadā – 152225 EUR, 2013. gadā – 315856 EUR, 2014. gadā – 330520 EUR. Kopumā budžets ir palielinājies vairāk nekā divas reizes.

Reģionālais līmenis

Pašvaldību budžeta asinējumi jaunatnei ir atšķirīgi atkarībā no finansējuma pieejamības katrai pašvaldībai, un par aptuveno apjomu ziņas nav pieejamas, jo nav veikts apsekojums, lai aprēķinātu to, kādi līdzekļi tiek piešķirti jaunatnes jomai pašvaldību līmenī.

7. Jaunatnes politikas Eiropas dimensija

7.1. Eiropas Padome

Jaunatnes organizāciju darbība Eiropas Jaunatnes fonda projektos ir diezgan pasīva. Tomēr, ja ir iespēja, tiek veiktas dažādas darbības – informācijas kampaņas un mācību pasākumi. Viena no darbībām, kas veikta valsts līmenī, ir Eiropas Padomes rīkkopu tulkošana. 2007. gadā latviešu valodā tika pārtulkots Eiropas Padomes izstrādātais Eiropas portfelis jaunatnes līderiem un jaunatnes darba speciālistiem. Visu 2008. gadu portfeļa eksemplāri tika izplatīti jaunatnes lietu speciālistu vidū un jauniešu centros Latvijā, papildus rīkojot mācību semināru, lai veicinātu portfeļa izmantošanu.

Jauniešu centri zina par iespēju iesaistīties Eiropas jauniešu centra zīmes iegūšanas projektā un pieteikties šāda statusa saņemšanai. Papildus tam regulāri tiek nodrošināta informācija par Eiropas Padomes organizētajiem semināriem un augstākās izglītības iestāžu vasaras kursiem.

Turklāt tiek apsvērtā aktīva darbība Eiropas Padomes organizētajā informatīvajā kampaņā “Cīņa pret naida runu tiešsaistē”.

7.2. Eiropas Savienība

7.2.1. Programmas “Jaunatne darbībā” īstenošana

Latvijā neformālās izglītības programmu “Jaunatne darbībā” īsteno Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra Izglītības un zinātnes ministrijas pakļautībā. Šajā programmā jauniešiem no 13 līdz 30 gadu vecumam (un jaunatnes darba speciālistiem bez vecuma ierobežojumiem) ir iespējams apgūt zināšanas, prasmes un pieredzi, rakstot un īstenojot projektus un gūstot finansējumu no programmas “Jaunatne darbībā”. Tādā veidā tiek veicināta mobilitāte Eiropas Savienības robežās un ārpus tām, kā arī sadarbība jaunatnes lietu jomā Eiropas līmenī.

Dalībvalsts tīmekļa vietne “Eurodesk” ir iekļauta aģentūras tīmekļa vietnē www.jaunatne.gov.lv. Tas ir galvenais informācijas avots par Eiropas politiku un iespējām, kas tiek nodrošinātas jauniešiem un tiem, kas ar viņiem strādā.

7.2.2. ES Jaunatnes stratēģijas (2010–2008) pārraudzība valsts līmenī

ES Jaunatnes Stratēģijā ierosinātās prioritātes un rīcība ir integrēta valsts jaunatnes politikas plānošanas dokumentos, kas ir būtiski jaunatnes darba organizēšanai vietējām iestādēm.

Valsts plānošanas dokumenti jaunatnes jomā – Jaunatnes politikas pamatnostādnes 2009.–2018. gadam un Jaunatnes politikas valsts programma 2009.-2013.gadam – tika izstrādāti un apstiprināti 2009. gadā. Turpretim darbs pie vietējo jaunatnes politikas programmu izstrādāšanas tika uzsākts ap 2010. gadu, un pašlaik 35 no 119 pašvaldībām ir izstrādājušas savas jaunatnes darba stratēģijas.

ES Jaunatnes stratēģija bija impulss horizontālas pieejas izvirzīšanai valsts līmenī, piedāvājot gan īstermiņa, gan ilgtermiņa darbības. Stratēģijā bija aicinājums organizēt pastāvīgu un regulāru dialogu (strukturētu dialogu) ar jauniešiem. Turklāt tā rosināja vairāk pievērsties pētījumiem un uz pierādījumiem balstītai jaunatnes politikai. Visas šīs iniciatīvas ir attīstītas Latvijā gan visas valsts, gan vietējā līmenī.

8. Citi informācijas avoti par jaunatnes politiku Latvijā

Izglītības un zinātnes ministrijas tīmekļa vietne jaunatnes politikas jomā – <http://izm.izm.gov.lv/youth.html>

Jaunatnes jautājumu portāls – <http://www.jaunatneslietas.lv/en/>

Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras tīmekļa vietne – <http://www.jaunatne.gov.lv/en>

Centrālā statistikas pārvalde ik gadu publicē statistikas gadagrāmatas, kurās ir iekļauta pamata statistiskā informācija par jaunatni (jaunākā informācija ir pieejama vietnē

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_13_jauniesi_latvija_2014_14_00_lv.pdf (tikai latviešu valodā)). Pārvalde arī ik gadu laiž klajā publikāciju “Bērni Latvijā”, kurā ir padziļināta statistiskā informācija par bērniem Latvijā un viņu dzīves kvalitāti (jaunākā no pieejamām publikācijām ir pieejama šajā vietnē –

http://www.csb.gov.lv/sites/default/files/nr_12_berni_latvija_2014_14_00_lv_en.pdf (divās valodās – latviešu un angļu))